

ІДЕНТИЧНІСТЬ У КАДРІ: УКРАЇНСЬКЕ КІНО XXI СТОЛІТТЯ

Сірук Н. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
викладач історії*

*Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж
Національного університету харчових технологій»
м. Луцьк, Україна*

Марківська Л. Л.

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач відділу ліцензування та акредитації*

*Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”»
Луцький інститут розвитку людини
м. Луцьк, Україна*

Україна XXI століття стоїть перед новими викликами – остаточного утвердження державної самостійності та незалежності, ідентифікації національної серед світової спільноти. Ці ключові моменти нашого національного державотворення пов'язані не тільки політичними, економічними, суспільними аспектами, а й, першочергово, із особливостями культурної політики (як зовнішньої так і внутрішньої). В епоху діджиталізації та цифровізації зростає роль візуального сприйняття історичної минушини та сучасності. Сьогодні для формування власного іміджу у світі Україна активно використовує ресурси національного кінематографа. Адже довготривале перебування нашої країни під окупацією різних держав та режимів, утвердило сприйняття України як частини московитської території з часів советської окупації та постсоветського періоду.

Із початком сучасної московитсько-української війни український кінематограф починає працювати не як пропагандистська машина. У період 2014–2025 років на екрани виходять глибоко філософські з психологічною та національно-патріотичною складовою стрічки. Усі ці твори спонукають глядача до глибокого переосмислення багатьох сторін повсякдення, людського буття, неминучості історичних реалій (як наслідків історичних подій) та формування потужного національно-генетичного стержня.

Саме сьогодні перед Україною постало важливе завдання – творення нової ідентичності її громадян, оскільки це процес ототожнення себе з певним культурним надбанням і водночас відокремлення від «чужого». Наша держава успадковує культуру не лише власне українську, а й радянську, яка була штучно сформована засобами масової інформації і пропаганди. І саме кіно відіграло одну з найважливіших ролей в осмисленні процесів формування ідентичності. Кіно виступає не лише як інструмент соціалізації, а й осмислення власної національної самобутності та унікальності, що можна позначити як пошук свого «національного обличчя», тому на міжнародних фестивалях кіно є частиною презентації національної ідентичності. Це власний спосіб самореалізації, притаманний кожній нації, яка свою ідентичність виявляє на всіх рівнях – від побутового до політичного, а також і кінематографічному [1].

Часто виникає питання, чи потрібна країні культура, коли йде війна, і чуємо інколи думки, що культура не на часі. Проте влучно сказав відомий режисер та актор Ахтем Сейтаблаєв, що «не вкладати гроші в культуру під час війни – це злочин» [2]. Культура – це частина ідентичності, важлива частина самосвідомості, яка дає людям відчуття приналежності. Гуманітарні знання і культурна компетентність розширюють світогляд і змінюють масштаб мислення, допомагають формувати цінності на рівні особистості, спільноти, суспільства, бізнесу і держави; краще розуміти, що відбувається навколо, більше і якісніше взаємодіяти один з одним.

Кіно є одним із способів культурної самоідентифікації, зокрема, можна сказати, що українське кіно змінює самоідентифікацію суспільства в час війни. Російська війна підштовхнула до більшого зацікавлення українським кіномистецтвом і, однозначно, простежується тенденція щодо зростання кількості глядачів саме українського кіно [2]. Адже за останні роки український кінематограф, без перебільшення, виріс, і Україні є що демонструвати як вітчизняному, так і зарубіжному глядачеві. Можна сказати, що ренесанс сучасного українського кіно відбувся, про це свідчать і глядачі, і чисельні добірки найкращих українських фільмів.

Ще у 2020 році Олександр Денисенко дуже влучно і правдиво сказав: «Не знімати фільми, які б підносили українську національну свідомість, – це все одно, що не давати нашим воякам набої» [2]. Цей вислів українського режисера був актуальний в той час і стає ще більш актуальним сьогодні, у час страшних подій в Україні. Чи не до останнього дня до повномасштабного вторгнення росії наше суспільство здебільшого не було готовим чинити опір російській пропаганді у кіно. Одні ігнорували, бо вважали це марною справою і дивилися «справжнє кіно», інші ж, з притаманним українцям «комплексом меншовартості»

або своєрідним плюралізмом по типу «яка різниця», не помічали пропаганди під виглядом «благих намірів» мистецтва кінематографії.

Початок ХХІ століття ознаменований появою нових жанрових ідей, поглядів на реалізацію різноматематичної кінопродукції. Українські режисери та сценаристи спробують свої сили у створенні не тільки класичного кінопродукту, як-от документальне та ігрове кіно, цікаве виключно на внутрішньому ринку, а й такого, який би міг бути конкурентоспроможним у Європі та світі. Українські фільми отримують популярність і схвальні відгуки глядачів і критиків на міжнародних кінофестивалях, престижні нагороди, які свідчать про зростання якісного рівня українського кінопродукту. В Україні започатковується проведення кінофестивалів, які стають можливістю для кінорежисерів поділитися своїми роботами, поспілкуватися із зарубіжними колегами, отримати матеріальну підтримку. На жаль, в цей період, Україна зіткнулася з російською агресією – як військовою, так і інформаційною. Це поставило гостре питання – створення патріотичного кіно, а також фільмів, які б освітлювали події на Донбасі і закарбували події Євромайдану [3].

Історичний жанр у кінематографі не є просто розвагою, а виступає потужним інструментом соціально-культурної комунікації, впливаючи на формування національної ідентичності та колективної пам'яті. Він допомагає виробити у власній свідомості серйозне ставлення до минулого, зануритися у контекст історичних епох через візуальну та наративну структуру фільму, створюючи унікальний діалог між минулим і сучасністю. Художні фільми історичного жанру можуть легко будувати саме ті мости між минулим і сучасністю. Надзвичайно популярними, особливо серед молоді, є такі фільми: «Довбуш» (історичний фільм про життя Олекси Довбуша, відомого карпатського ватажка), «Щедрик» (акцентує увагу на важливості збереження культури та національної ідентичності, яка стає формою опору), «Крути 1918», (присвячений битві на станції Крути, де молоді бійці боролися за незалежність України), «Ціна правди» (історична драма про британського журналіста, який розкрив правду про Голодомор), «Голод-33» (екранізація роману Василя Барки «Жовтий князь», яка показує жахи штучного голоду 1932-1933 років), «Поводир» (історична драма про американського хлопчика та українського сліпого музиканта, які подорожують Україною під час Голодомору), «Захар Беркут» (про боротьбу карпатських горців проти монгольської навали), «Чорний ворон» (фільм про боротьбу українських повстанців проти радянської влади у 1920-х роках), «Молитва за гетьмана Мазепу» (фільм незвичайний, складний, шоківий, покликаний не розважати, а провокувати болісні рефлексії над драматичними дилемами української нації) тощо.

Для вивчення реальних історичних подій України крізь призму кінематографа, тобто формування історичної та культурної ідентичності, важливими та пізнавальними є документальні проекти з історії та культури продюсера Акіма Галімова «Скарби нації», «Реальна історія» (невеликі відео на важливі історичні теми, якими спекулює росія), «Назви своє ім'я» (документальний фільм режисера Сергія Буковського, що розповідає про людей, які вижили та оповідають про свій порятунок від неминучої загибелі під час Голокосту), «Золотий вересень. Хроніка Галичини 1939-1941 рр.» (документальний фільм розповідає про життя Галичини напередодні та в перші роки Другої світової війни) тощо [4].

Безперечно, українське кіно відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності в час війни, тому, незважаючи на складні часи, режисери продовжують створювати кінострічки, які висвітлюють історію, культуру та боротьбу українського народу. Спостерігаємо висвітлення теми війни та героїчних подій в історії України, що сприяє самоідентифікації українців як мужніх борців за свободу та незалежність. Як зазначив П. Ілленко в одному із інтерв'ю, «кіно – це завжди не тільки мистецтво, а й ідеологія, тому що воно надзвичайно потужно впливає на свідомість глядача. Українське кіно, в тому числі кіно про війну, формує українську національну ідентичність. Важливо, щоб цих фільмів було багато, щоб вони апелювали до глядача, створювалися зрозумілою для нього кіномовою».

Варто аналізувати та обговорювати важливі питання, які порушені у фільмах «Кіборги» (про захисників Донецького аеропорту, які героїчно тримали оборону більше чотирьох місяців), «Снайпер. Білий ворон» (історія добровольця, який стає снайпером під час війни на Донбасі), «Іловайськ 2014. Батальйон Донбас» (фільм про трагічні події в Іловайську, де українські військові потрапили в оточення), «Черкаси» (історія про екіпаж українського корабля, який опинився в облозі під час анексії Криму), «Мирний-21» (історія про українських військових, які захищали Луганський аеропорт під час війни на Донбасі), «Атлантида» (драма про майбутнє Донбасу після війни, жителі якого говорять українською мовою). Із патріотичних фільмів, що знімалися на основі значних історичних подій, або у художній манері оповідали про певний історичний період, слід виділити «Заборонений» (реж. Роман Бровко), «Таємний щоденник Симона Петлюри» (реж. Олесь Янчук), «Король Данило» (реж. Тарас Химич), «Позивний «Бандерас» (реж. Заза Буадзе) тощо.

Таким чином, кіномистецтво України є важливим засобом збереження та розвитку культурної ідентичності. Воно поєднує минуле і сучасність, традиції та новаторство, локальне і глобальне. Через екран українці осмислюють свою історію, утверджують цінності та

презентують себе світові. У цьому контексті розвиток національного кінематографа є не лише культурним, а й стратегічним завданням держави та суспільства.

Література:

1. Конівіцька Т. Я., Бабій І. В. Мова кінематографа України як інструмент формування національної ідентичності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика.* Том 34 (73). № 3. 2023.

2. Конівіцька Т. Я. Онлайн-ресурси з кіномистецтва як складова вивчення української культури у закладах вищої освіти. *Проблеми освіти.* Випуск 2 (99), 2023. С. 44–59.

3. Єпик Д. В. Вплив українського кінематографу початку ХХІ ст. на формування національно-патріотичної свідомості молоді. *Кваліфікаційна робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра.* Спеціальність: 034 Культурологія. Суми, 2021. 60 с.

4. Конівіцька Т. Я. Формування національно-культурної ідентичності здобувачів вищої освіти крізь призму кіномистецтва. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка».* Випуск № 11 (29) 2024. С. 1236–1248.

5. Єпик Л., Єпик Д. Сучасне українське кіно як фактор формування національної свідомості. *Knowledge, Education, Law, Management.* 2020.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-55>

COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND IRELAND IN THE FIELD OF CULTURE

Churkina V. G.

Candidate of Art History,

*Master of Management Research Institute for the Digitalization of Science
of the Public Organization International Science Guild*

Sligo, Ireland (Kharkiv, Ukraine)

In the 21st century, the issue of popularizing history goes beyond the academic sphere and becomes increasingly important in shaping public consciousness, national identity, and the international image of a state. Ukrainian history, given its complex historical trajectory and current political challenges, requires active representation in the public space both domestically and internationally. In this context, cultural cooperation with other countries, particularly Ireland, acquires special significance.